

Ludwika Majewska

Uniwersytet Humanistyczno-Przyrodniczy
im. Jana Długosza w Częstochowie
Wydział Filologiczno-Historyczny
Instytut Historii

Streszczenie pracy doktorskiej

Wanda Grabowska (1883-1957). Pedagog, działaczka społeczna i niepodległościowa

Praca doktorska napisana w Instytucie Historii Uniwersytetu im. Jana Długosza w Częstochowie pod kierunkiem prof. dr. hab. Tadeusza Dubickiego

Słowa kluczowe: Wanda Grabowska, niepodległość, Liga Kobiet Pogotowia Wojennego, Polska Organizacja Wojskowa, Piotrków Trybunalski.

Przedmiotem rozprawy doktorskiej jest życie i działalność Wandy Grabowskiej, osoby uhonorowanej w II Rzeczypospolitej wysokim odznaczeniem państwowym – Krzyżem Niepodległości. Wanda Grabowska, urodzona w 1883 r. w Kowlu, była nauczycielką, działaczką społeczną i niepodległościową, która większość życia poświęciła walce o niepodległość Polski oraz ochronie jej dziedzictwa, zaś celem, który jej nieustannie przyświecał, była praca oświatowa wśród różnych warstw społecznych.

W dysertacji koncentruję się na przedstawieniu pochodzenia Wandy Grabowskiej, ponieważ, jak sama podkreślała, ścierały się w niej dwie postawy życiowe, oparte na dziedzictwie przodków tj. ideały romantyczne oraz pozytywistyczne. Zwracam uwagę na fakt, iż była spokrewniona ze znacznymi rodami szlacheckimi: Psarskich herbu Jastrzębiec oraz Grabowskich herbu Topór. Rodziny te od wielu pokoleń angażowały się w działalność niepodległościową, przekazując miłość do ojczyzny potomnym. Grabowska była wychowywana przez matkę w atmosferze patriotyzmu, umiłowania tradycji i polskiego języka, zaś jej ojciec – urzędnik kolejowy, zachęcał ją do zaangażowania się w środowisku socjalistycznym, uważając, iż była to najlepsza droga walki o niepodległość.

Już w pierwszych latach pracy nauczycielskiej Wanda Grabowska aktywnie włączyła się w strajk szkolny 1905 r., prowadząc potajemnie lekcje m.in. języka polskiego i historii. Należy pamiętać, iż takie działania wymagały od Grabowskiej ogromnej konspiracji, ponieważ władze carskie nie zezwalały na tego typu przedsięwzięcia, zaś niestosujących się do zakazów nauczycieli aresztowali.

W 1909 r. Grabowska podjęła studia na Wydziale Filozoficznym Uniwersytetu Jagiellońskiego oraz związała się z kilkoma organizacjami niepodległościowymi. Wzięła udział w organizacji i pracy Żeńskiego Oddziału Polskich Drużyn Strzeleckich, które przygotowywały społeczeństwo polskie do działań zbrojnych.

Doświadczenie zdobyte podczas studiów wykorzystwała w momencie wybuchu I wojny światowej, przystępując do Ligi Kobiet Pogotowia Wojennego oraz Polskiej Organizacji Wojskowej w Piotrkowie. Były to organizacje, które niosły pomoc walczącym o niepodległość Legionom polskim oraz ich rodzinom. Grabowska, stojąc na czele sekcji opieki nad żołnierzami internowanymi i uciekinierami, szczególną troską otaczała legionistów więzionych w Łomży, Szczypiornie oraz Werl. W ramach pracy w komórce legalizacyjnej Wanda Grabowska pracowała nad wyrabianiem fałszywych dowodów tożsamości dla kurierów, uciekinierów oraz działaczy tajnych organizacji. Im też udostępniała własne mieszkanie oraz zaopatrywała ich w pieniądze.

Zakończenie wojny i odzyskanie przez Polskę niepodległości nie oznaczały zakończenia aktywności Grabowskiej na rzecz państwa. W pierwszych latach istnienia odrodzonej Polski współpracowała ze środowiskiem Polskiej Partii Socjalistycznej, zaś w czasie wojny polsko-bolszewickiej była sanitariuszką w zwiąhelskim szpitalu wojskowym, ewakuowanym do Piotrkowa.

W pracy doktorskiej wiele miejsca poświęcam działalności Wandy Grabowskiej na rzecz pomocy kobietom, zwłaszcza w kwestiach materialnych oraz uświadomienia im ich praw. Starając się je edukować, pomagać w znalezieniu pracy oraz w zdobyciu kwalifikacji zawodowych, w 1930 r. Grabowska zorganizowała w Piotrkowie oddział żeńskiej organizacji - Związku Pracy Obywatelskiej Kobiet. Jako jej przewodnicząca zajmowała się wychowywaniem Polek w duchu propaństwowym, a także niesieniem pomocy materialnej kobietom wykluczonym społecznie. Ze względu na fakt, że Grabowska nieprzerwanie od 1907 r. była nauczycielką, a od 1932 r. dyrektorką Gimnazjum i Liceum Humanistycznego Żeńskiego Zrzeszenia Nauczycieli Szkół Średnich w Piotrkowie, pomagała także swoim uczennicom, wiele z nich zwalniając z opłat czesnego, aby mogły się dalej uczyć.

Ogromne zaufanie, jakim Grabowska cieszyła się w społeczeństwie, pozwoliło jej sięgnąć po mandat radnej z ramienia Bezpartyjnego Bloku Współpracy z Rządem w wyborach samorządowych w 1934 r. O dużej sympatii do niej świadczyły również opinie rodziców, którzy chętnie oddawali swoje córki do piotrkowskiej szkoły średniej.

W czasie II wojny światowej Grabowska prowadziła tajne nauczanie dla młodzieży oraz wspierała Armię Krajową. Jej działalność skupiała się wokół ochrony młodych osób przed propagandą niemiecką.

Ostatnim z poruszonych w pracy aspektów jest postawa Grabowskiej wobec władzy komunistycznej oraz stalinizacji szkolnictwa, gdy dyrektorka starała się obronić młodzież przed zgubną ideologizacją.

Bogaty życiorys Wandy Grabowskiej jest ilustracją społecznego i patriotycznego zaangażowania kobiet „pokolenia przełomu”, dla których ideą nadrzędną była niepodległa Polska, zaś aktywność w różnego rodzaju organizacjach była sposobem realizacji tej idei.

Ludwika Majewska